Envelliment i cura a la llar: reptes i tensions

Montserrat Soronellas Masdeu,
Departament d'Antropologia, Filosofia i Treball Social,
UNIVERSITAT ROVIRA i VIRGILI

Jornada passat, present i futur del programa d'Atenció Domiciliària a Catalunya 25è aniversari del Grup de Treball d'ATDOM

Barcelona, 24 de maig de 2024

care model

CAMFiC
societat catalana de medicina familiar i comunitària

La cura al llarg de la vida

Font: Fòrum Social de la Cura, Barcelona 2022

La cura com a obligació moral

- “En el moment que els dos anaven perdent facultats, vam parlar amb ells i ells van decidir que no volien anar a cap residencia, per la seva forma d’entendre la vellesa, per la seva experiència. Els avis havien estat a casa fins al final i ells els van cuidar. El meu germà i jo també ens vam implicar en cuidar als nostres avis i **vam decidir que, si podíem, els respectaríem la seva opció** fins el final” (Núria, filla)

- “Pues mire usted, yo, **para mí cuidar es lo más hermoso**, para mí, y más tratándose de los míos. (...) Que yo estoy muy orgullosa, y **me acuesto, y con mi conciencia tranquila** y ya está. (...) Yo lo hago porque me sale de adentro y ya está”. (Encarni, cónyuge).

La cura com a treball

- “... La primera vegada que vaig entrar a treballar en una residencia, em van donar un telefon, i quan feia 10 minuts que havia entrat en una habitació, ja em trucaven per a que espavilés” (Alexa, auxiliar d’infermeria, resid. privada, Catalunya).

- “... Cuidar, crec, és una feina important. Tens davant teu un munt de persones que et necessiten a tu per viure. Així de clar. Necessiten que jo els doni l’esmorzar, que els doni la medicació, que els faci sentir persones, que els faci sentir que estan vives, que això és molt important, i que les aprecio, que això ho valoren molt. (...) I, evidentment que és una professió, però he de dir que molta gent que treballem en el sector **és vocacional, ens surt de dins**. Desprens, dones amor i també reps amor, evidentement. (Maria, auxiliar, resid. pública, Catalunya).

Els reptes de la cura de llarga durada

Reptes demogràfics

- Longevitat
- Baixa natalitat

Reptes socials

- Transformació i diversificació dels models de família
- Incorporació massiva de les dones al treball remunerat
- Les desigualtats de la cura: classe, gènere, origen, edat, capacitats

Reptes culturals

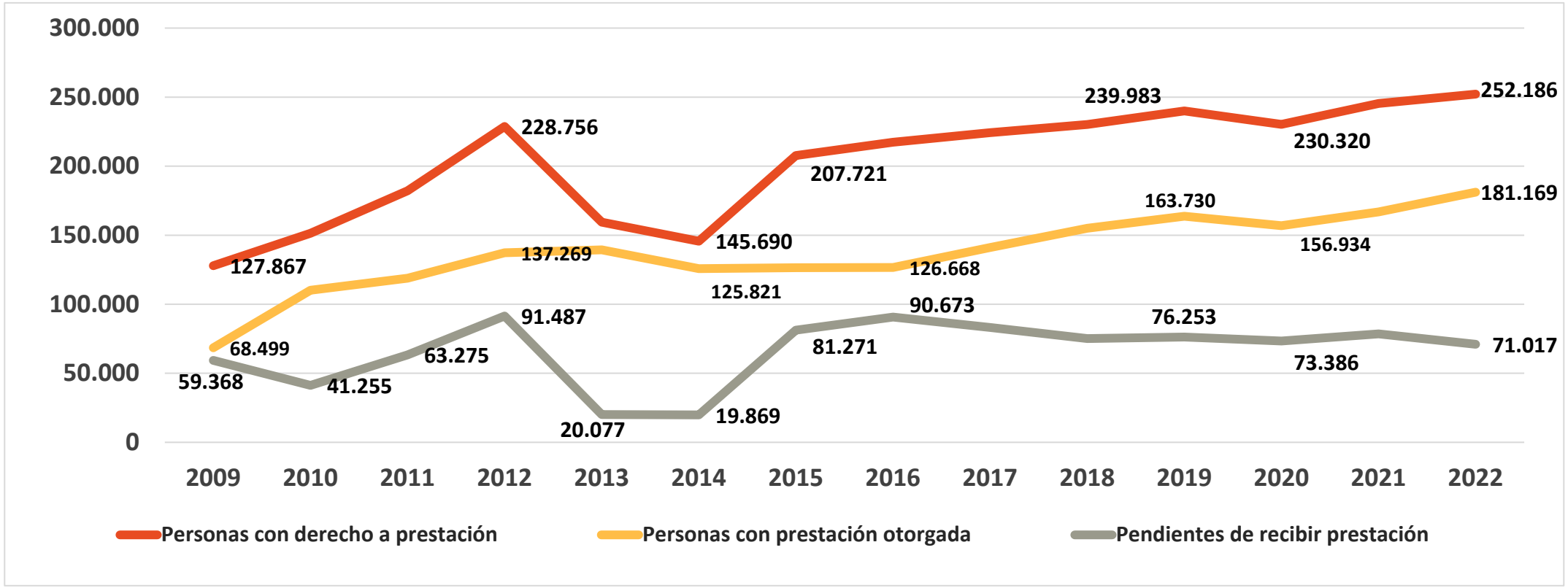
- Canvis en els rols i les relacions de gènere
- Transició en el model de com volem ser cuidats

La crisi de la cura

- Els canvis demogràfics
- Els canvis socials i culturals
- La insuficiència de les polítiques públiques

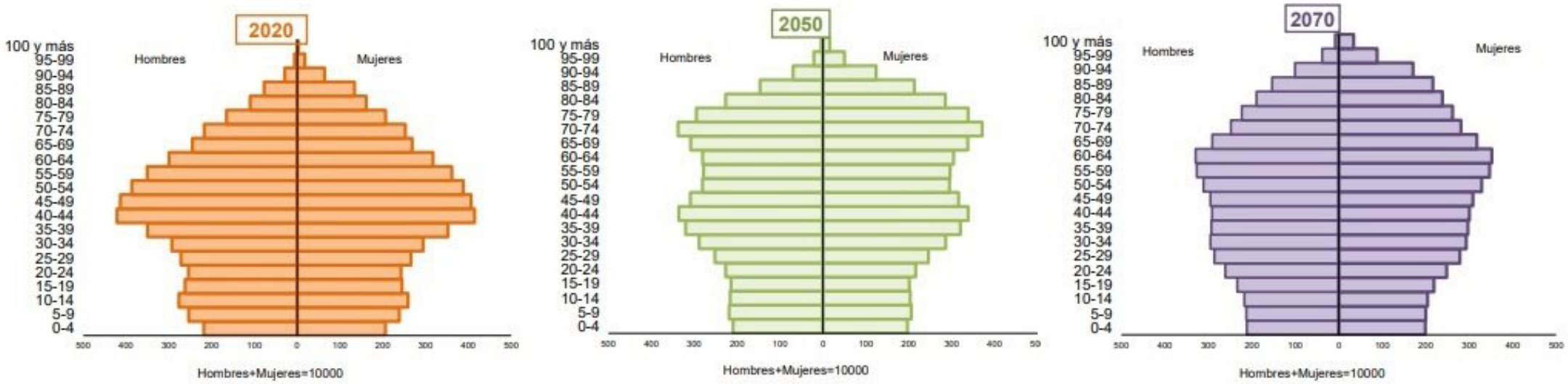
El limbe de la dependència a Catalunya

UNIVERSITAT ROVIRA i VIRGILI

Reptes demogràfics: l'envelliment

Pirámides de población de España (años 2020, 2050 y 2070)

Fuente: Proyecciones de población 2020-2070. **INE**

UNIVERSITAT ROVIRA i VIRGILI

Envelliment: transformació i diversitat

- Generacions formades i més saludables
  - Activismes i esperit crític
  - Medicina preventiva
- Imaginari de l'envelliment actiu
  - "Economia plateada"

Però...

- No tothom pot envellir igual
  - Classe social, origen, salut,

UNIVERSITAT ROVIRA i VIRGILI

Llars amb persones depenents, Catalunya

Any	Total de llars	Cap persona amb discapacitat	Una persona amb discapacitat	Dues persones amb discapacitat	Tres o més amb discapacitat
2008	2.707,6	2.263,7	375,9	60,9	7,2
2020	3.039,8	2.495,4	480,6	63,8	s.d.

Font: INE (Encuesta de Discapacidad, Autonomía Personal y Situaciones de Dependencia

Any 2020: 174,9 persones amb discapacitat vivien soles

Baixa fecunditat

Características de fecundidad de las mujeres españolas de 18-55 años, 2018 (%)

Número de hijos deseados (mujeres 18-55 años)	
Ninguno	12,2
1 hijo	14,1
2 hijos	**47,2**
3 y más hijos	26,5

Número de hijos	Mujeres 18-55 años	Mujeres 40-55 años
Sin hijos	**40,3**	18,8
Con hijos	59,7	81,2
1 hijo	3,6	24,5
2 hijos	29,5	43,6
3 y más hijos	8,8	13,0
Con menos hijos de los deseados	**21,1**	

Fuente: Elaboración propia a partir de INE, Encuesta de Fecundidad 2018.

UNIVERSITAT ROVIRA i VIRGILI

22:51

LA VANGUARDIA

TENDENCIAS / PSICOLOGÍA Y SALUD MENTAL

ÁREA SUSCRIPTOR

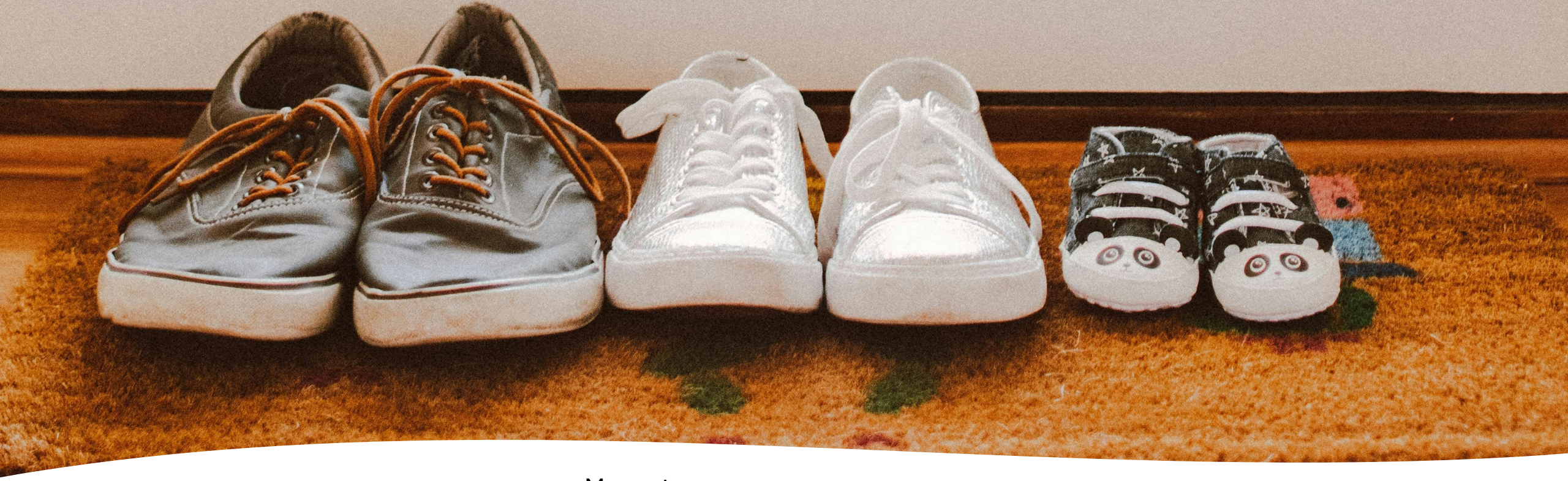
LONGEVITY

"Nunca imaginé que no tendría nietos": cuando la demografía te quita la ilusión de ser abuelo

V+

• En 2023 España registró la menor cifra de nacimientos de su historia. ¿Cómo viven los mayores el hecho de no ser abuelos? ¿Qué implica a nivel psicológico y social?

Los bajos índices de natalidad reconforman

Canvis en les famílies

- Menor tamany
- Manca de convivència intergeneracional
- Retard de l'emancipació dels fills
  - Habitatge, estudis, incorporació laboral
- Democratització de les relacions familiars
- Treball remunerat dels dos membres de la parella
- Unitats de reproducció deslocalitzades
- Fragilitat del vincle conjugal
- Generació sàndwich

UNIVERSITAT ROVIRA i VIRGILI

Les desigualtats de la cura

- **Persones cuidadores: gènere, classe, origen**
  - Invisibilitat i poc reconeixement dels treballs de cura
  - Tímida incorporació dels homes
  - Internacionalització del treball reproductiu
- **Persones cuidades: gènere, classe, origen, edat i capacitats**

Impacte de les desigualtats socials

Esperança de vida en néixer per districtes i sexe. Barcelona, 2016

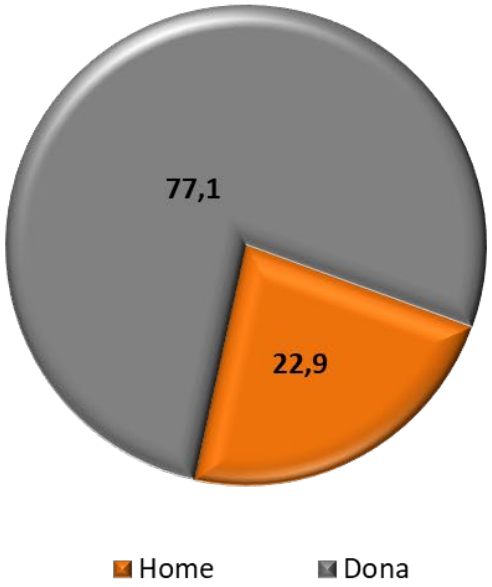
Districtes	Ambdós	Dones	Homes	
BARCELONA		84,2	86,9	81,2
Ciutat Vella		**81,6**	**85,2**	**78,1**
Eixample	84,7	87,0	81,7	
Sants-Montjuïc	84,2	86,7	81,4	
Les Corts	**85,3**	**87,3**	**83,0**	
Sarrià-Sant Gervasi	85,3	87,2	82,8	
Gràcia	84,1	86,6	80,9	
Horta-Guinardó	83,8	86,6	80,6	
Nou Barris	84,4	87,7	80,8	
Sant Andreu		84,8	87,0	82,3
Sant Martí	84,5	87,4	81,4	

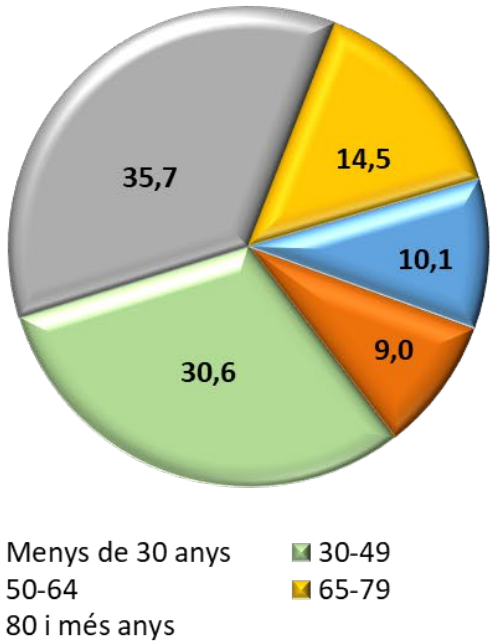
Font: Agència de Salut Pública de Barcelona. Servei de Sistemes d'Informació Sanitària.

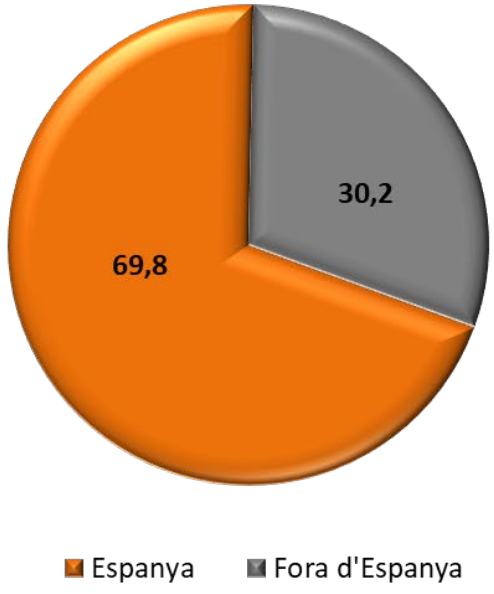

Impacte de les desigualtats socials

- Crisi de la cura: externalització
- Perfil de les persones cuidadores a la llar

Font: EPSD, Barcelona 2018

El reptes culturals

- Envellir a casa com a valor cultural
- Ser cuidat en família: reciprocitat intergeneracional
- Responsabilitat filial
- La cura com a obligació o com a opció
- Passar de la cura directa a la gestió de la cura
- La resistència a la institucionalització
- Incorporar la cura a la masculinitat

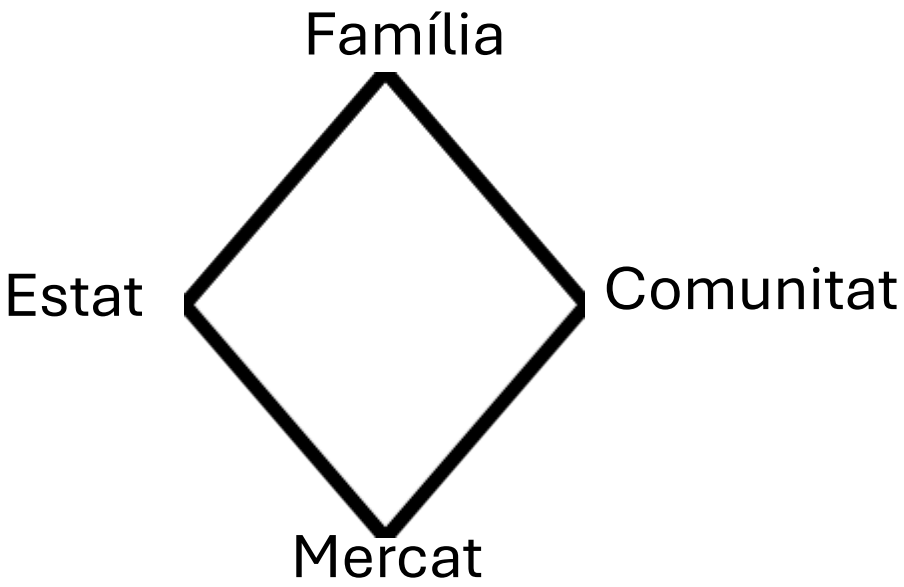

El domicili, la llar

- La llar és un espai simbòlic, una construcció cultural
- Espai de vincles i identitat
- També és un entorn físic, material

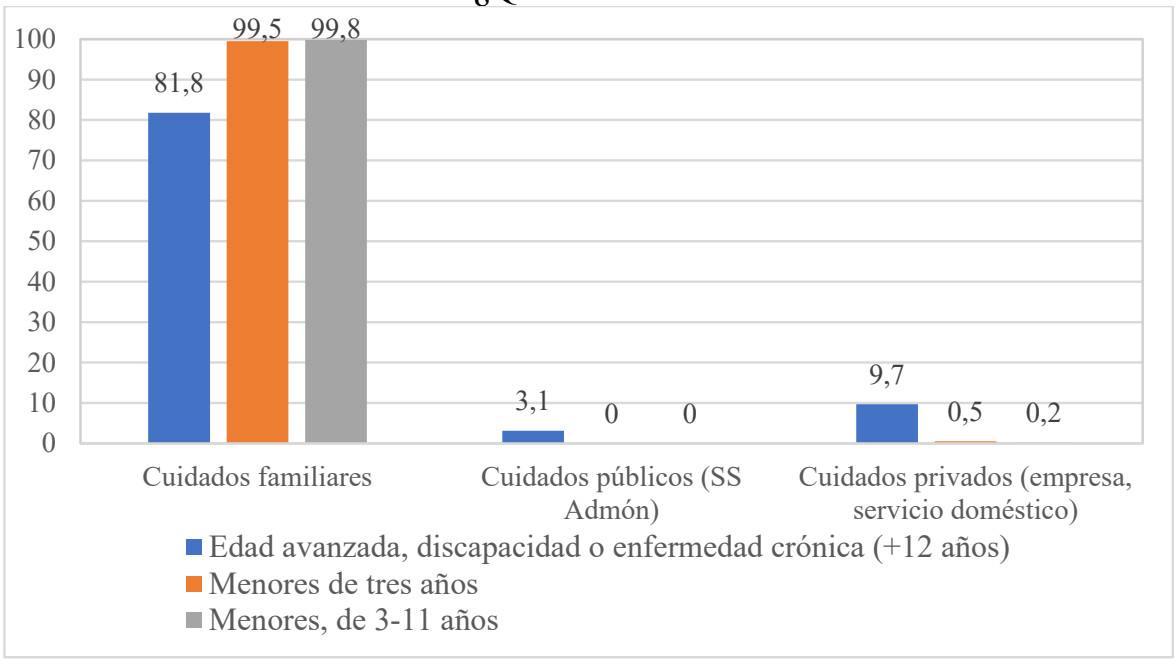
La llar, espai d'integració social i sanitària

Els agents de la cura:

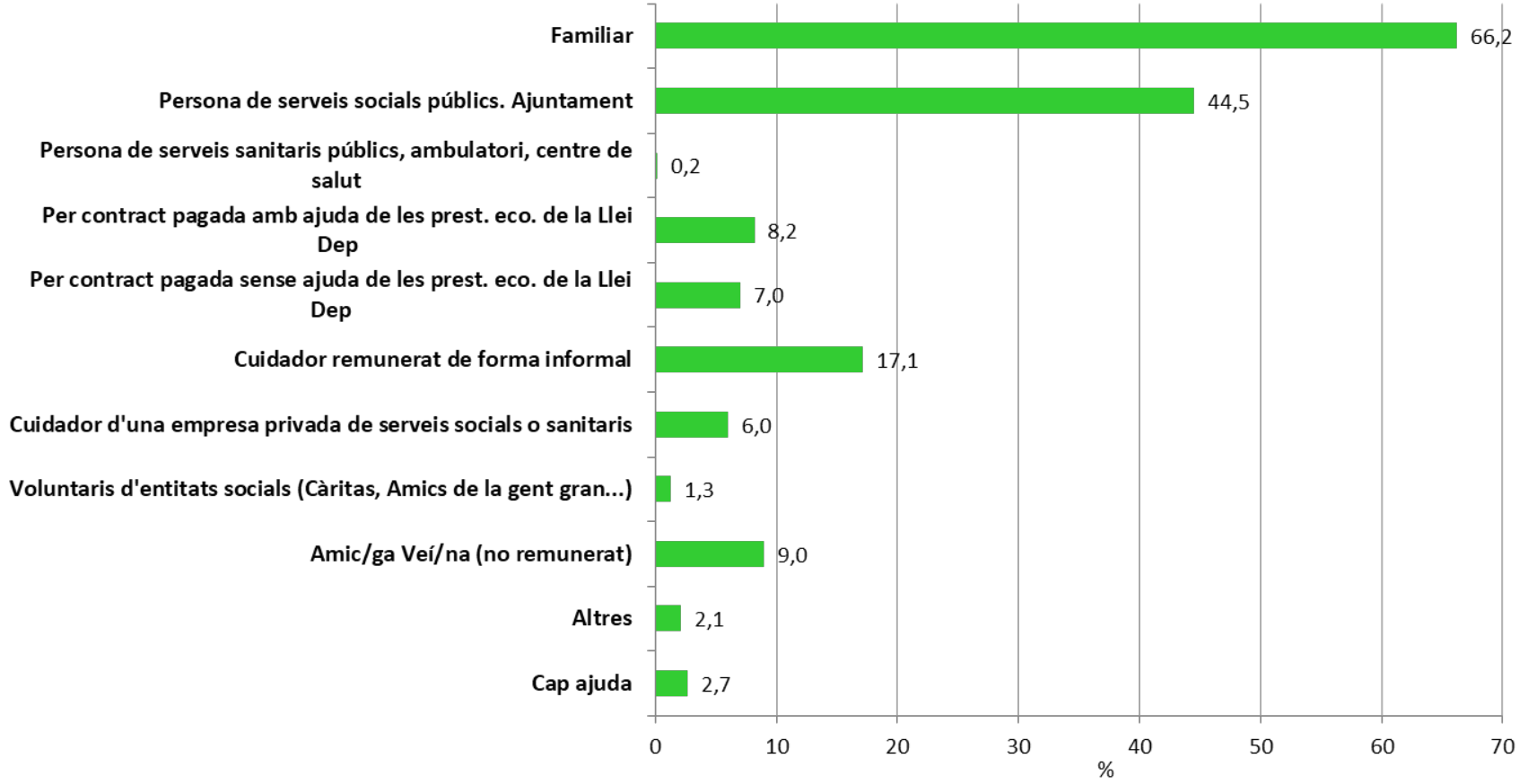
El diamant de la cura (Razavi, 2010)

Gráfico 1.4.- ¿Quién realiza los cuidados?

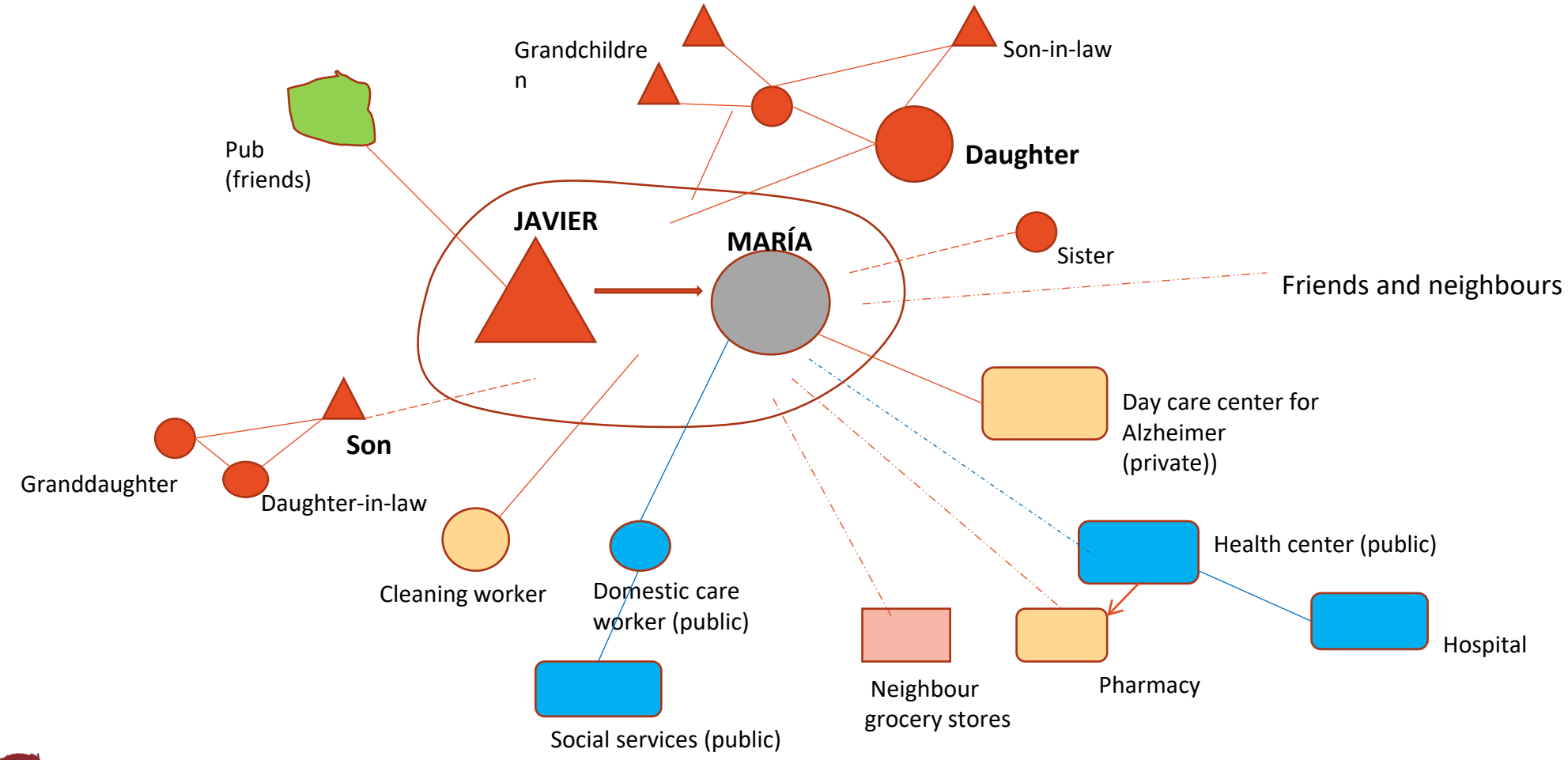
Fuente: Elaboración propia a partir de CIS, Encuesta cuidados a personas dependientes 3009/2014.

Qui assumeix la cura a les llars?

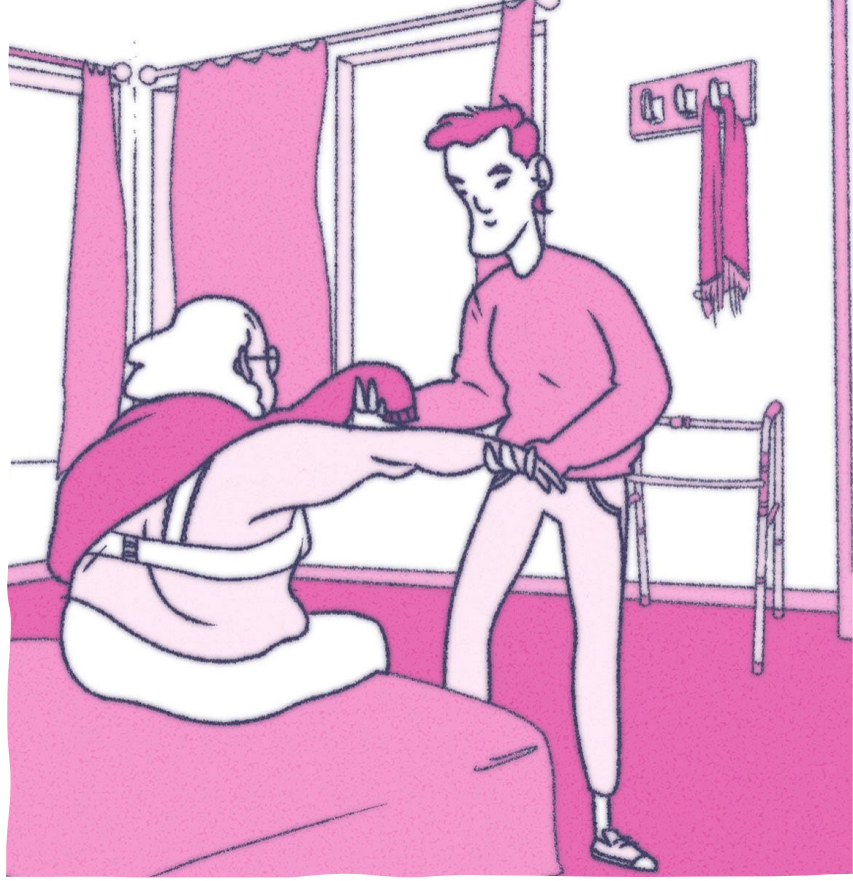
Font: EPSD, Barcelona 2018

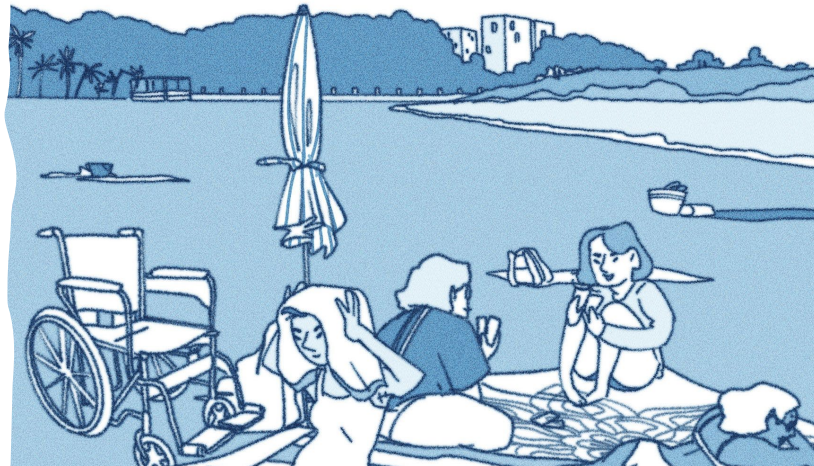
La constel·lació de la cura

Alguns reptes de futur

- De l'obligació moral a la responsabilitat social. Redistribució
- Dignificació del treball de les cuidadores
- Polítiques públiques que garanteixen el dret a cuidar i a ser cuidat
- Integració social i sanitària
- Respecte per l'envelliment en el propi entorn
- Serveis suficients per ser cuidat a la llar
- Nous models habitacionals amb serveis
- Transformació del model residencial
- Que la desinstitucionalització no impliqui refamiliarització

Gràcies per la vostra atenció

https://caremodel.es/

mariamontserrat.soronellas@urv.cat

